

Návrh výzkumného projektu

Název projektu

Čarodějnice, proč ženy?

Název projektu anglicky

Witches, why female?

Autor/autorka

Jana Milerová

Anotace

Výzkumná práce si klade za cíl osvětlit příčiny, které vedly ke skutečnosti, že oběťmi pronásledování čarodějnic byly převážně ženy. Projekt se zaměřuje na problematiku pronásledování čarodějnic a kouzelnic ve středověké a raně novověké Evropě. Snaží se zmapovat příčiny vzniku stereotypní představy o typické ženě-čarodějnici a zdůvodnit tento fenomén. Cílem práce pak je předložit možné teoretické koncepty stojící za skutečností, že za čarodějnictví, kouzelnictví a provozování magie byly ve většině případů stíhány a souzeny ženy. Pro zjištění odpovědí na výše zmíněné otázky je pro práci využita jak primární, tak sekundární literatura vztahující se k dané problematice.

Klíčová slova

křesťanství, žena, čarodějnice, kouzelnice, magie, pronásledování

Teoretická východiska a cíle

Východiskem mé práce je středověký a raně novověký koncept typické ženy-čarodějnice jako jednoho z nejdůležitějších faktorů vedoucích k majoritnímu pronásledování žen za čarodějnictví ve zmíněné době. Tematicky se zaměřím na to, v jakém prostředí koncept ženy-čarodějnice vznikl a jaké faktory a myšlenkové proudy k jeho vzniku přispěly. V tomto smyslu se zaměřím jak na dobové myšlení lidové, tak na dobové myšlení teologů a církevních představitelů. Na základě zmíněných myšlenkových postojů a identifikovaných relevantních faktorů v kontextu dobového prostředí se posléze pokusím objasnit, proč to byly právě ženy, které převzaly úlohu čarodějnic.

Práce by svým tématem a závěry měla svým dílem přispět k doplnění pohledu na obecnou roli a funkci ženy ve středověké a raně novověké evropské společnosti.

Měla by přispět k objasnění příčiny pronásledování především žen za čarodějnictví a tím doplnit znalosti o fenoménu pronásledování čarodějnic a čarodějnických procesů.

Posun ve stavu bádání

Na základě současného výzkumu se odhaduje, že 75-80% obětí pronásledování čarodějnic ve středověké a raně novověké Evropě byly ženy ¹⁾. V definici typické čarodějnice se už studie poněkud liší. Za typickou čarodějnici jsou např. považovány vdovy a neprovdané ženy starší padesáti let žijící na vesnici, tedy osoby žijící mimo centra společnosti ²⁾. Jiné studie uvádějí, že čarodějnici je naopak typicky žena mladá a přicházející do nového prostředí díky sňatku ²⁾. Uváděna jsou i typická povolání žen-čarodějnic, zmiňovány jsou např. porodní báby, léčitelky, krčmářky či tkadleny ³⁾. Příčiny, které současná odborná literatura nalézá za pronásledování žen jakožto čarodějnic a provozovatelek magie, jsou taktéž různorodé. Lze je rozdělit do dvou teoretických rámců. Jedná se o příčiny vycházející z obecného směřování společnosti; z filosoficko-teologického a politického rámce a o příčiny vycházející z postavení a funkce každé jednotlivé ženy ve středověké a raně novověké společnosti. Do prvního okruhu lze zařadit nadřazenou pozici mužů v tomto období a s tím související nepoměrně větší autoritu a moc v církevních i ve světských institucích. Slabší společenská pozice ženy pak mohla stát za jejím jednodušším pronásledováním ⁴⁾. Za další možný faktor, který stojí za pronásledováním žen-čarodějnic je považována velmi rozšířená představa, že žena je oproti muži méněcenná. Tuto představu hlásala scholastika, hlavní směr středověké křesťanské filosofie ⁴⁾. Uváděna je např. i misogynní tradice křesťanství jako taková, jež sama o sobě přirozeně vedla ke spojení iracionálního, tedy špatného a škodlivého se ženou ⁴⁾. Do druhého okruhu příčin lze zařadit skutečnost, že ženy byly častěji přítomny porodům, přicházely do kontaktu s nemocnými a se smrtí, což jsou situace, které byly doprovázeny magickými rituály a např. užíváním amuletů ⁴⁾. Žena jako pečovatelka o domácnost měla dále prostor k manipulaci s pokrmem, nad kterými mohla "čarovat", tedy je kupř. mohla otrávit ⁵⁾.

Práce si klade za cíl jednotlivá známá vysvětlení zmíněného fenoménu z dostupné literatury vztahující se k danému tématu prostudovat a identifikovat možné prozatím nezmiňované příčiny pronásledování žen jako čarodějnic.

Způsob řešení

Z dostupné prostudované literatury vztahující se k tématu práce vyplývá, že v čarodějnických procesech ve středověku a raném novověku byly pronásledovány a trestány především ženy. Tato práce si klade za cíl odpovědět na otázku, proč to byly právě ženy a nikoliv muži. Práce nepředpokládá, že by bylo možné nalézt jednu uspokojivou odpověď. Naopak předpokládá, že příčiny tohoto fenoménu jsou multifaktoriální. Projekt si tedy klade za cíl shrnout možné a relevantní příčiny tohoto fenoménu. Pro odpověď na výzkumnou otázku bude prostudována dostupná

primární i sekundární literatura. K dispozici je především sekundární literatura; odborné články, knihy a monografie vztahující se k tématu práce. Z primárních pramenů je dostupný *Malleus Maleficarum*, *Kladivo na čarodějnice*, v českém překladu, vydaný v r. 2000. Kniha si v době vydání kladla za cíl přesvědčit o nebezpečí čarodějnictví a získat širší podporu pro jeho potírání. Nedlouho po svém vydání byla církví oficiálně zakázána, i přesto však byla především civilními soudy využívána⁶⁾. Dostupná relevantní literatura bude prostudována s ohledem na výkumnou otázku, tj. proč to byly právě ženy, které byly za čarodějnictví souzeny.

Očekávaný přínos a využitelnost výsledků projektu

Práce by svým tématem a závěry měla svým dílem přispět k doplnění pohledu na obecnou roli a funkci ženy ve středověké a raně novověké evropské společnosti. Měla by přispět k objasnění příčiny pronásledování především žen za čarodějnictví a tím doplnit znalosti o fenoménu pronásledování čarodějnic a čarodějnických procesů.

Citovaná literatura

¹⁾ Wolfgang Behringer, „*Germania, matka tolika čarodějnic*“, *uprostřed perzekucí*, in: *Magie a čarodějnictví v Evropě od středověku po současnost*, Muchembled Robert (ed.), Praha, 1997, s. 67.

²⁾ Eva Labouvie, *Zauberei und Hexenwerk – Ländlichen Hexenglaube in der frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main, 1993, s. 173-176.

³⁾ Herbert Pohl, *Zauberglaube und Hexenangst im Kurfürstentum Mainz – Ein Beitrag zur Hexenfrage im 16. und beginnenden 17. Jahrhundert*, *Hexenforschung*, Bd. 3, Stuttgart, 1998, s. 217-223.

⁴⁾ Peter Dinzelbacher, *Světice nebo čarodějky?*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 105-130.

⁵⁾ Jean Delumeau, *Strach na Západě ve 14. – 18. století II.*, vydání I. Praha: Nakladatelství Argo, 1999, s. 195.

⁶⁾ Petr Kreuz, Předmluva s názvem *Čarodějnické procesy a právo*, Francek Jindřich, PhDr., *Čarodějnické příběhy*, Praha: nakl. Ladislav Horáček – Paseka, 2005.

Bibliografie k tématu projektu

Primární literatura:

- *Malleus maleficarum – Kladivo na čarodějnice*; přeloženo z latinského vydání z Lyonu 1669; překlad a předmluva Jitka Lenková; nakl. Michal Zítka – Otakar II., Praha 2000.

Sekundární literatura:

- Peter Dinzelbacher, *Světice nebo čarodějky?*, Praha: Vyšehrad, 2003.
- Robert Muchembled a kol., *Magie a čarodějnictví v Evropě*, Volvox Globator, 1997.
- Aaron Gurevič, *Nebe, peklo, svět*, H&H, 1996.
- Milan Nakonečný, *Lexikon Magie*, Ivo Železný, 1993.

- Jean Delumeau, *Strach na Západě ve 14. – 18. století II.*, vydání I. Praha: Nakladatelství Argo, 1999.
- Petr Kreuz, Předmluva s názvem *Čarodějnické procesy a právo*, Francek Jindřich, PhDr., *Čarodějnické příběhy*, Praha: nakl. Ladislav Horáček – Paseka, 2005.
- Carlo Ginzburg, *Noční příběh*, Argo, 2003.